

Automatiseren van het lezen met Lijn 3

door: Kim van der Zouw en Janneke Nieborg

Lijn 3 gaat uit van het principe: doen wat werkt. De meest recente inzichten op het gebied van taal- en leesonderwijs zijn in de methode verwerkt. In de Pakketwijzer van Lijn 3 vindt u hierover veel informatie. In dit artikel lichten we specifiek de didactische achtergronden van de leerlijn technisch lezen nader toe, zodat u inzicht krijgt in de opbouw van de methode en de manier waarop het lezen wordt aangeboden en geautomatiseerd.

Leren lezen met letters

Bij leren lezen gaat het in eerste instantie om het opbouwen van letterkennis. *Lijn 3* stelt nadrukkelijk de letter centraal, omdat dit de meest effectieve methodiek is gebleken. Voor meer achtergrondinformatie en een verantwoording verwijzen we u naar het artikel over de letter centraal ('Lezen doe je met letters') op de methodesite van *Lijn 3* en op de gebruikerssite Mijn Malmberg.

Opbouw van de lettervolgorde

De letters worden in het eerste halfjaar van groep 3 aangeboden. De volgorde waarin de letters worden aangeleerd, is systematisch en doordacht. U vindt deze ordening in bijlage 2 van de Pakketwijzer. Omdat wij van leerkrachten weleens vragen krijgen over deze volgorde, lichten we hier enkele gehanteerde uitgangspunten toe:

- **Waarom wordt de letter *k* zo vroeg in het jaar aangeboden?**

Veelvoorkomende (frequente) letters zijn gemakkelijker aan te leren dan minder frequente

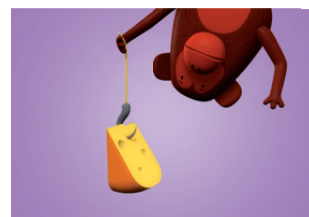
letters. Dat is logisch: wanneer je een letter in het dagelijks leven vaker tegenkomt, onthoud je deze beter. Bij de opbouw van de lettervolgorde is hier rekening mee gehouden door de frequentere letters (zoals de *k*) eerst aan te bieden. Dit werkt ook motiverend: een kind kan al snel 'veel' teksten lezen. Een nieuwe letter wordt meteen ook in tekstverband aangeboden in het leesboek. En dat is weer van belang voor het leren lezen: hoe meer je leest, hoe beter het gaat. We noemen dat ook wel: zo veel mogelijk 'leeskilometers' maken.

- **Waarom wordt eerst de *aa* en dan de *a* aangeboden?**

Uit onderzoek blijkt dat de volgorde van het aanbieden van lange en korte klanken niet uitmaakt. Er is geen ideale volgorde. Wel is het van belang om eerst de ene klank goed te oefenen en in te slijpen voordat de gelijkende klank wordt aangeboden. Vandaar dat er enige tijd zit tussen het aanbieden van de *a* en *aa*, de *o* en *oo* enzovoort.

a

aa

- **Waarom wordt eerst de *d* en dan de *b* aangeboden?**

Bovenstaande geldt ook voor andere letters die qua vorm op elkaar lijken of waarover verwarring kan

ontstaan, zoals de b, d en p of de ie en ei. Ook deze worden op enige afstand van elkaar aangeboden.

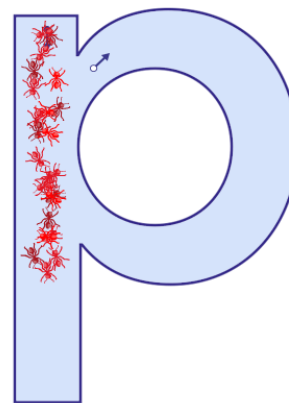
De b en d worden wel vroeg in het schooljaar aangeboden, zodat er veel tijd is voor inoefening.

- **Waarom komt een nieuwe letter niet meteen dezelfde dag ook bij spelling aan bod?**

Er is een aantoonbaar sterke samenhang tussen lezen en spellen; lezen en spellen versterken elkaar. Maar lezen en spellen zijn wel echt verschillende vaardigheden die een aparte strategische aanpak van het kind vergen. Het woord 'beer' bijvoorbeeld is een lastig woord om te spellen (want je hoort bir), maar niet om te lezen. Een letter of moeilijkheid wordt bij *Lijn 3* daarom altijd eerst aangeboden in de leesles, en pas als het goed ingeoefend is en alle informatie goed genoeg in de hersenen verankerd is, komt het aan bod in de spellingles.

- **Waarom wordt eerst de au en dan de ou aangeboden?**

Bij spelling maken we gebruik van de ei-plaat en de au-plaat als geheugensteuntje voor de kinderen. Deze worden bij spelling geïntroduceerd zodra de au en ei zijn aangeboden. Vandaar dat in de leerlijn eerst de au (en later de ou) en eerst de ei (en later de ij) worden aangeboden. Zie voor meer informatie over de leerlijn spelling de Pakketwijzer.

- letteroefeningen: letterflitsen op het digibord, letteroefeningen op het digibord en in het werkboek;
- elke dag herhaling van aangeboden letters bij aanvang van de leesles;
- herhaling van de bekende letters en woorden in de leesboekteksten.

Rijtesboeken: automatiseren van het woord- en zinslezen

Met de aangeboden letters kunnen al snel woorden gelezen worden. Kinderen oefenen deze woorden onder andere met het rijtesboek.

Hieronder geven we een toelichting op de gehanteerde uitgangspunten en de bijbehorende opbouw van de rijtesboeken, aan de hand van enkele vragen:

- **Wordt er genoeg woordlezen geautomatiseerd met Lijn 3?**

Op elke pagina van het rijtesboek staan gemiddeld 25 nieuwe woorden die zijn opgebouwd uit reeds bekende letters en deelstructuren. Deze woorden worden gedurende twee dagen in de lessen geoefend en herhaald, zodat er voldoende tijd is om ze goed en vlot te leren lezen. Daarna volgt één (of twee) nieuwe bladzijde(n) met nieuwe woorden, enzovoort. Op deze manier krijgen alle kinderen voldoende aanbod van nieuwe woorden en voldoende herhaling.

- **Waarom zijn er geen wisselrijtes?**

De woorden in de rijtesboeken van *Lijn 3* zijn opgebouwd in zogenaamde connectrijtes. Daarbij wordt een deel van het woord herhaald en wisselt steeds een ander deel van het woord. Uit onderzoek blijkt dat connectrijtes het meest effectief zijn.

Automatiseren van de letterkennis

Als kinderen de basis van het lezen beheersen, het koppelen van klanken aan letters, is het belangrijk dat deze koppeling geautomatiseerd wordt. Automatiseren betekent bij lezen dat kinderen niet meer actief hoeven nadenken bij het zien van een letter, maar meteen kunnen benoemen welke klank erbij hoort.

Bij letterkennis is het streven dat kinderen na thema 6 bij het zien van de letter deze direct (binnen 1 seconde) kunnen benoemen.

Het oefenen van het automatiseren van letterkennis gebeurt in *Lijn 3* op de volgende manieren:

- alzijdig inslijpen van de letter (vorm, klank) door bijvoorbeeld toepassing van de overtrekletter op het digibord, aandacht voor de klank, eventueel gebruik van de klankgebaren;

siem	niet	tien	daan
riem	noot	mien	daar
room	boot	mier	dier
boom	biet	maar	die
boos	riet	maan	drie

Pagina met connectrijtjes voor ★ en ★-niveau.

De herhaling van delen van woorden helpt bij het automatiseren. De variatie zorgt ervoor dat kinderen steeds het hele woord echt moeten lezen, omdat ze niet vooraf weten welk deel wisselt.

- **Waarom zijn er ook pagina's met woorden in willekeurige volgorde door elkaar?**

Naast het oefenen van connectrijtjes is het ook zinvol om woorden door elkaar te herhalen. Dit bevordert het 'echte lezen'. In het rijtjesboek is de achtste pagina van een thema daarom altijd een herhalingspagina: herhaling van eerder geoefende woorden van het thema, maar nu in willekeurige volgorde.

leest	keel	lus	rukt
bom	dop	pier	pas
moes	moet	heet	hen
lak	pakt	komt	diep
riem	kop	teil	kei

Pagina met herhalingsrijtjes voor ★ en ★-niveau.

- **Waarom zijn er pagina's met ★★?**

Voor de snelle ★-leerlingen die wat meer uitdaging aankunnen is er de ★★-pagina (pagina 9 van elk thema). Daar wordt geoefend met eerder aangeleerde letters en woordstructuren, maar nu met iets moeilijkere woorden, bijvoorbeeld mmkm in plaats van mkm ('droom' als uitbreiding bij het woord 'room'). Ook hier zijn de woorden in 'willekeurige

volgorde' geplaatst (het zijn dus geen connectrijtjes). Als kinderen sneller klaar zijn, kunnen ze met deze pagina aan de slag.

flauw	wilt	hoog	mauwt
kneus	friet	lief	grof
geeft	graaf	kreun	groep
woont	krom	woelt	mutts
kast	plas	kaars	trap
stoep	grauw	kist	wens

Pagina met rijtjes voor ★★-niveau.

- **Worden de oude wisselrijtjes dan helemaal niet meer gebruikt?**

Voor de meeste kinderen is dat inderdaad niet effectief. Voor kinderen met hardnekkige leesproblemen blijkt het oefenen met de traditionele wisselrijtjes echter nog steeds een nuttige afwisseling. Vandaar dat in de kopieermap ★-wisselrijtjes zijn opgenomen met de woorden en letters die kinderen kennen. Deze kunt u naar wens gebruiken tijdens de lessen extra lezen voor de risicolezers.

- **Waarom staan er ook wisselzinnen in het rijtjesboek?**

In het rijtjesboek wordt niet alleen geoefend met het lezen van woorden, maar ook met het lezen van wisselzinnen. Ook dat is een effectieve werkvorm om kinderen vlot te leren lezen. Deze wisselzinnen staan op de laatste pagina van elk thema.

- **Waarom staan er namen van kinderen (rik, daan) in het rijtjesboek?**

Alle woorden in de rijtjesboeken zijn afkomstig uit de leesboekteksten van *Lijn 3* of zijn bekende hoogfrequente woorden. De woorden zijn daarmee ook betekenisvol voor de kinderen. Uit onderzoek blijkt bovendien dat het heel effectief is om woorden zowel in tekstverband als los te oefenen.

Het automatiseren van het lezen van woorden en zinnen zorgt ervoor dat kinderen vlotter gaan lezen. Dit gebeurt in *Lijn 3* op de volgende manieren:

- Rijtjes van de dag: één bladzijde uit het rijtjesboek

staat twee dagen centraal: op dag 1 worden de woorden geïntroduceerd, voor-koor-door geoefend en zelfstandig geoefend. Op dag 2 worden deze woorden herhaald en op tempo geoefend.

- Oefenen met behulp van het digibord: rijtjes lezen (van boven naar onder en van links naar rechts), woorden flitsen, woorden maken met de digitale woordmaker.
- Herhalen van eerder gelezen woordrijtjes: altijd aan het begin van de les.
- Herhalen van alle rijtjes 'op een andere manier' (bijvoorbeeld van links naar rechts in plaats van van boven naar beneden) op dag 13 van elk thema.
- Tempoverhogen met behulp van de meter in het digibord.
- Leesrijtjes in de werkboeken (klankgroepen).

Opbouw van de leerlijn

Bovenstaande uitgangspunten gelden voor alle kinderen die werken op - en -niveau: de risicolezers en de gemiddelde lezers. Kinderen die in hun leesontwikkeling voorlopen op het gemiddelde niveau (de goede lezers) krijgen met *Lijn 3* op -niveau extra leerdoelen aangeboden. Dat deze -leerlijn op een gestructureerde en systematische wijze is opgebouwd, is een vernieuwing in het leesonderwijs. Deze kinderen starten op niveau AVI-M3 en maken een ontwikkeling door naar minimaal AVI-M4. De instructie die aan de -leerlingen gegeven wordt, is uitgewerkt in stap 4 van de leesles. De inoefening vindt plaats tijdens de leesles. Het extra leerdoel op -niveau staat altijd in de kantlijn van de handleiding aangegeven. Zie voor meer informatie over de extra -doelen pagina 41-42 en bijlage 2 (pagina 91-94) van de Pakketwijzer.

Opbouw van de teksten in het leesboek

Voor het oefenen en automatiseren van het lezen van zinnen en teksten gebruiken de kinderen het leesboek. De uitgangspunten die bij de opbouw van het leesboek zijn gehanteerd, worden hieronder toegelicht:

- **Waarom is er een 'dubbele leeslijn'?**

Uit onderzoek blijkt dat samen lezen het leesplezier vergroot. Bovendien blijkt uit de praktijk dat ook goede lezers graag betrokken worden bij de groep.

Als er bijvoorbeeld in de klas gelachen of gepraat wordt naar aanleiding van een verhaal, dan zijn alle kinderen daar graag bij. Vandaar dat *Lijn 3* in alle leesboeken een unieke 'dubbele leeslijn' heeft. Op elke dubbele pagina in het leesboek staan teksten op twee niveaus:

- basisteksten op - en -niveau met witte achtergrond
 - teksten op -niveau met gekleurde achtergrond
- In elk leesboek zijn om dezelfde reden ook zogenaamde 'samenleesteksten' opgenomen: teksten waarbij er verschillende 'rollen gespeeld' kunnen worden. Hierbij worden de rollen tussen de kinderen op niveau verdeeld.*

* Desgewenst kunt u zelf de -tekst voor uw rekening nemen.

De aanval van Rep en Roer

Zie je die gasten daar, Roer?

Wie?
Wat?
Waar?

Die twee kleine boefjes!
Daar in de duinen.
Kom op!
We sluipen erheen!

Stil eens.
Hoor jij wat ik hoor?

Ze zeggen iets over de kroon!

Ze zijn hem op het spoor!

Ze hebben het vast op tv gezien.
De oproep van de prinses.
Die twee daar gaan ons zeggen
waar die kroon is!
We pakken ze.

Samenleestekst met rollen.

- **Welke woorden en letters worden in de teksten gebruikt?**

Uit onderzoek blijkt dat het belangrijk is dat kinderen nieuwe letters of nieuw aangeleerde leesmoeilijkheden niet alleen los en in woordrijtjes oefenen, maar meteen ook in tekstverband en in een betekenisvolle context. Dit vergroot ook het leesplezier. Vandaar dat bij *Lijn 3* alle nieuwe letters en leesmoeilijkheden ook geoefend worden in het leesboek. Dat geldt voor zowel de teksten op - en -niveau als voor de teksten op -niveau.

lin maakt koek

mama pakt meel.
en lin roert in de kom.

lin maakt de koek.
en mama bakt de koek.

Lin kijkt in de kast.
Ze pakt vet en een ei.
Ze doet er nog meer bij.
Mama kijkt op de plank.
Ze pakt bloem.
Lin roert het deeg goed.

Lin giet het deeg in een bakblik.
Dat ziet eruit als een hart.
Een vol hart.
Mama bakt de koek.
Ruikt goed, denkt Lin.
Ruikt heel goed, denkt Nel.

mama pakt meel.
en lin roert in de kom.

Lin kijkt in de kast.
Ze pakt vet en een ei.
Ze doet er nog meer bij.
Mama kijkt op de plank.
Ze pakt bloem.
Lin roert het deeg goed.

★ en ★-kinderen oefenen de nieuwe letter oe.

★-kinderen oefenen samengestelde woorden, nk-woorden en woorden met eind-d.

- **Waarom staan in het leesboek wel illustraties en in het rijtjesboek niet?**

Illustraties helpen bij tekstbegrip en vergroten het leesplezier. Bij de leesboeken vormen de illustraties een belangrijk onderdeel van het verhaal. Bij het rijtjesboek gaat het vooral om het trainen van de vaardigheid van het technisch lezen en kunnen illustraties de aandacht afleiden.

- **Waarom gebruik je het leesboek het hele jaar door in de leesles?**

Aandacht voor vloeiend lezen is belangrijk, met name in de tweede helft van het schooljaar. Ook daarvoor lenen de teksten uit het leesboek zich. In het leesboek van thema 7 tot en met 12 worden de aangeboden leesmoeilijkheden in zins- en tekstverband geoefend.

- **Waarom moet de leerkracht in stap 1 en stap 5 van elke leesles aandacht besteden aan leesbegrip?**

Praten over gelezen teksten is een belangrijke voorbereiding voor het latere begrijpend lezen. In elke les is er bij stap 1 en stap 5 van de leesles (met de hele groep) aandacht voor leesbegrip, met een transfer van de strategieën die in de lessen

begrijpend luisteren aan bod zijn geweest. De teksten in de leesboeken zijn interessant, hebben een duidelijke kop en staart en nodigen ook uit om door te praten.

- **Waarom zijn er ook informatieve teksten opgenomen?**

Informatieve teksten verhogen het leesplezier van met name de nieuwsgierige kinderen. In alle leesboeken vanaf thema 6 zijn informatieve (non-fictie) teksten opgenomen. Leesmotivatie is van belang om kinderen meer leeskilometers te laten maken.

Raar, maar waar!

Een dier dat nooit drinkt
Hier zie je een echt bromrund!
Dat dier komt in ons land niet voor.
In de landen waar hij leeft,
is het bitter koud.
Daarom drinkt een bromrund nooit.
Heeft hij dan nooit dorst?
Toch wel.
Maar er is niets om te drinken.
Er zijn daar alleen maar
brokken ijs en sneeuw.
Die eet hij dus.

Een dier dat kan fluiten
Dit is een fluitrat.
Ook een fluitrat bestaat echt.
En een fluitrat kan echt fluiten.
Fluit hij een liedje als hij blij is?
Of als de zon schijnt?
Welnee.
Hij fluit als er gevaar dreigt.
Het is een soort HELP!
in de taal van de ratten.

Tot slot

Wilt u meer achtergrondinformatie over de leerlijn technisch lezen of andere leerlijnen van *Lijn 3*?

Lees dan ook de Pakketwijzer bij *Lijn 3*. Bovendien vindt u diverse achtergrondartikelen ook op Mijn Malmberg. Wij wensen u en de kinderen veel leesplezier met *Lijn 3*!

